

Monolog, dialog czy kłótnia – Polaków rozmowy o polityce

20 lat Fundacji CBOS 1997–2017

Od 11 kwietnia 1997 r., od wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej, **CBOS DZIAŁA JAKO FUNDACJA.**

Dwadzieścia lat w życiu politycznym, społecznym i w życiu fundacji to dużo. Wiele się przez ten czas zdarzyło.

CBOS ZREALIZOWAŁ

836

badań

REZULTATY BADAŃ STATUTOWYCH UDOSTĘPNILIŚMY
SPOŁECZEŃSTWU, MEDIOM, INSTYTUCJOM PUBLICZNYM
I ORGANOM PAŃSTWOWYM W POSTACI

3735

komunikatów

PRACOWAŁO DLA NAS

3600

ankieterów

PRZEBADALIŚMY PONAD

1 000 000

respondentów

Naszym czytelnikom, naszym respondentom i sobie życzymy kolejnych lat owocnych i inspirujących badań, upowszechniania płynącej z nich wiedzy o społeczeństwie, a także popularyzacji dorobku fundacji CBOS.

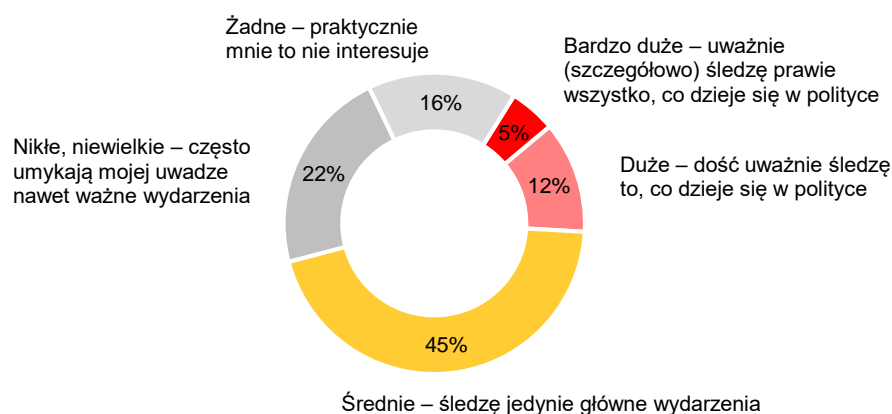

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Utrzymujący się od wielu miesięcy wysoki poziom deklaracji udziału w ewentualnych wyborach – świadczący o chęci partycypowania w procedurach demokratycznych – czy też uliczne protesty i manifestacje polityczne, które miały miejsce w tym roku, mogłyby skłaniać do wniosku, że w ostatnim czasie wielu Polaków chce się angażować i jest zainteresowanych życiem politycznym. Jednak w ujęciu ogólnospołecznym zainteresowanie rodaków polityką okazuje się dość powierzchowne i dotyczy relatywnie niewielkiego odsetka obywateli. Według własnych deklaracji, wydarzenia na scenie politycznej z dużym zainteresowaniem śledzi 17% ankietowanych¹. Zdecydowaną większość Polaków polityka interesuje „średnio” lub wcale. W październiku br. 45% respondentów zadeklarowało, że średnio interesuje się polityką, dalsze 38% stwierdziło, że polityka mało ich obchodzi lub wręcz wcale nie jest przedmiotem ich zainteresowania.

CBOS

RYS. 1. Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie polityką?

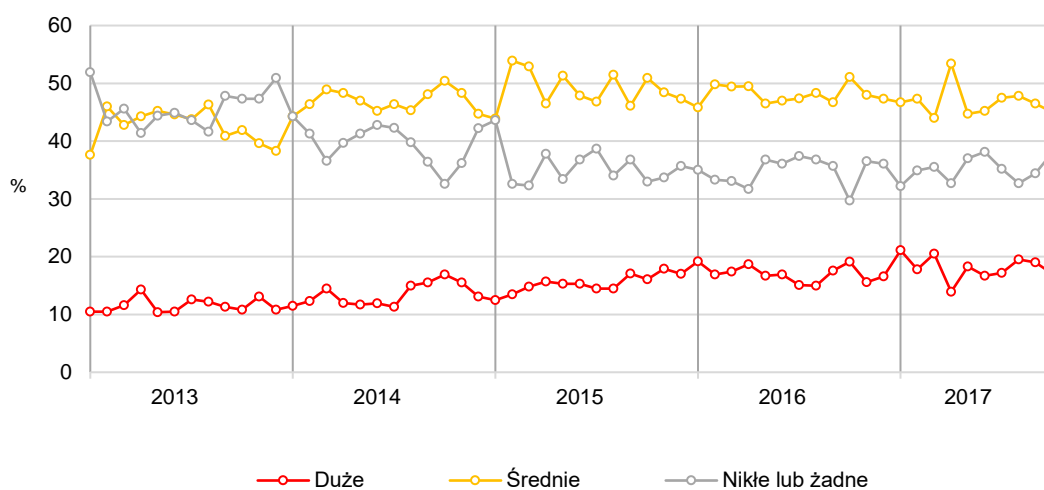

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (329) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 5–12 października 2017 roku na liczącej 948 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Być może zainteresowanie Polaków polityką będzie jednak rosło. Mimo wciąż niezbyt wysokiego poziomu, w ostatnich latach można zaobserwować trend wzrostowy – zarówno „dużego”, jak i „średniego” zainteresowania polityką. Jeszcze w 2013 roku polityka, wedle sondażowych deklaracji, bardzo interesowała około 11%–13% ankietowanych (średnia roczna tych deklaracji wyniosła 11,6%). W ostatnich dziewięciu miesiącach liczba takich odpowiedzi zbliżyła się do granicy jednej piątej wskazań (duże zainteresowanie polityką w br. deklaruje przeciętnie 18,1% badanych). W roku 2013 odsetek ankietowanych twierdzących, że polityką się nie interesują, był zbliżony do deklaracji „średniego” zainteresowania. Obecnie „średnie” zainteresowanie sięga prawie połowy wskazań, gdy tymczasem deklaracje niewielkiego zainteresowania lub jego braku oscylują w granicach 30%–40%.

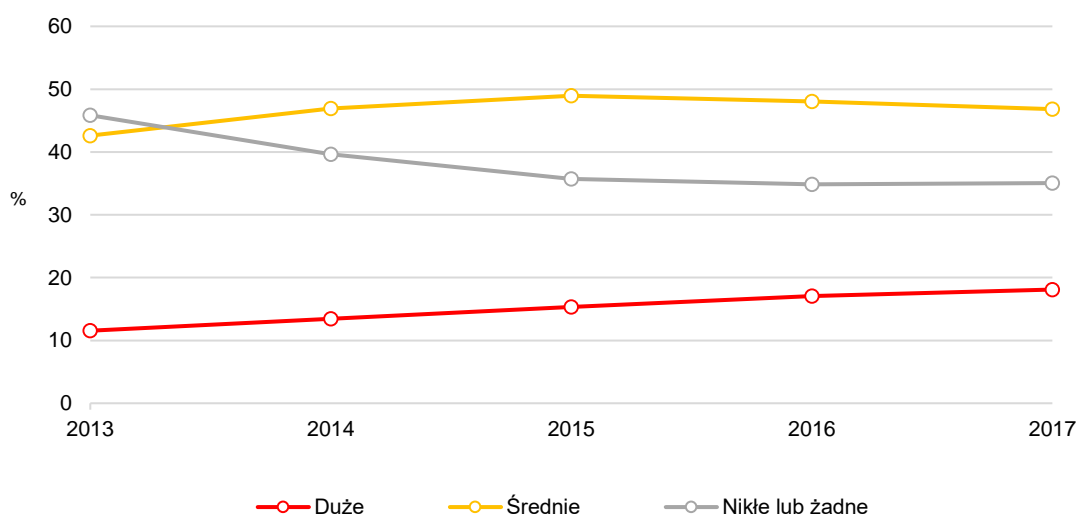
CBOS

RYS. 2. Zainteresowanie polityką

CBOS

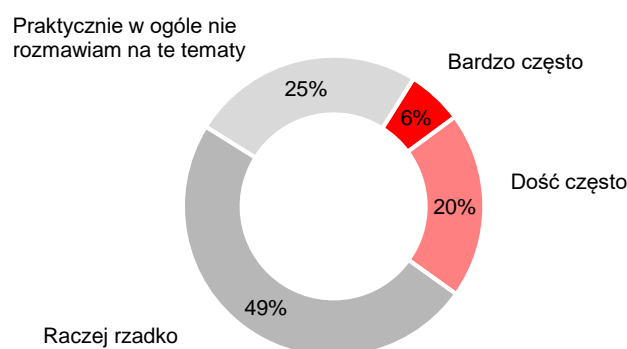
RYS. 3. Zainteresowanie polityką – średnie roczne

To, że dla większości ankietowanych polityka nie jest przedmiotem fascynacji czy szczególnego zainteresowania, nie oznacza, że Polacy nie poświęcają jej uwagi. Polityka w ostatnim czasie dość wyraźnie wkroczyła w życie zwykłych obywateli. W sumie więcej osób często rozmawia o polityce, niż się tą problematyką szczerze interesuje – ponad jedna czwarta ankietowanych deklaruje, że często wymienia uwagi na tematy polityczne (26%), w tym 6% czyni to bardzo często. Prawie połowa badanych rzadko porusza tematy polityczne w swych kontaktach z bliźnimi (49%). Jedna czwarta w ogóle nie rozmawia na te tematy (25%).

CBOS

RYS. 4. Jak często zdarza się Panu(i) rozmawiać o polityce?

Co oczywiste, częstość rozmów na tematy polityczne idzie w parze z zainteresowaniem polityką i wiedzą o bieżących wydarzeniach politycznych. O polityce zdecydowanie najczęściej rozmawiają osoby, które interesują się życiem politycznym i uważnie śledzą rozgrywające się na scenie politycznej wydarzenia (77%). Z kolei respondenci mający dystans do polityki i na co dzień niepoświęcający jej uwagi, zdecydowanie najrzadziej rozmawiają też na te tematy.

TABELA 1

Jak często zdarza się Panu(i) rozmawiać o polityce?	Zainteresowanie polityką		
	Duże	Średnie	Niewielkie lub żadne
	w procentach		
Bardzo często	29	3	1
Dość często	48	25	2
Raczej rzadko	20	60	48
Praktycznie w ogóle nie rozmawiam na te tematy	3	12	49

V Kramera=0,496

O polityce chętniej mówią mężczyźni niż kobiety. Częstość rozmawiania o polityce wyraźnie rośnie wraz z poziomem wykształcenia, wielkością miejscowości zamieszkania, ale i z wiekiem. Do najbardziej rozpolitykowanych – często dyskutujących na tematy polityczne – zaliczają się osoby w wieku między 55 a 64 rokiem życia i starsze, a także badani z wyższym wykształceniem, dobrze sytuowani, mieszkańcy największych aglomeracji. Spośród grup społeczno-zawodowych o polityce

często rozmawiają przedstawiciele kadry kierowniczej i specjaliści z wyższym wykształceniem, emeryci oraz osoby pracujące na własny rachunek. Częstym wymianom uwag na tematy polityczne sprzyja z jednej strony nieuczestniczenie w praktykach religijnych, z drugiej – prawicowe poglądy polityczne (zob. tabelę aneksową 1).

Wśród elektoratów partyjnych stosunkowo najbardziej rozpolitykowani są wyborcy Nowoczesnej. Drugie miejsce pod tym względem zajmuje elektorat rządzącej formacji firmowanej przez PiS. Z kolei relatywnie rzadziej o polityce mówią zdeklarowani wyborcy PO oraz wyborcy niezdecydowani, a przede wszystkim osoby zapowiadające absencję w ewentualnych wyborach.

TABELA 2

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Jak często zdarza się Panu(i) rozmawiać o polityce?		
	Często	Rzadko	Praktycznie w ogóle
	w procentach		
PiS	39	47	14
PO	28	57	15
Kukiz'15	29	62	9
Nowoczesna	54	32	14
Pozostałe ugrupowania	35	53	12
Wyborcy niezdecydowani	24	46	31
Niegłosujący	7	47	46

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

Pytanie o rozmowy na tematy polityczne zadaliśmy Polakom kilka lat temu – w styczniu 2013 roku. Również w tym wymiarze okazuje się, że w stosunku do sytuacji sprzed ponad czterech lat polityka jest dziś silniej obecna w życiu przeciętnego Polaka. Na tematy polityczne rodacy rozmawiają dziś nie tylko częściej, ale i bardziej powszechnie. Więcej osób niż w 2013 roku zaliczyć można do kategorii „rozpolitykowanych”, często i chętnie dyskutujących na tematy polityczne (wzrost o 5 punktów procentowych). Również większej liczbie osób przynajmniej sporadycznie zdarza się wymieniać uwagi czy komentować bieżące wydarzenia polityczne (wzrost o 4 punkty). W sumie, o ile w 2013 roku w codziennym życiu i kontaktach społecznych bez rozmów na tematy polityczne obywatel się więcej niż co trzeci ankietowany, dziś tematów tych w ogóle nie podejmuje co czwarty spośród nich.

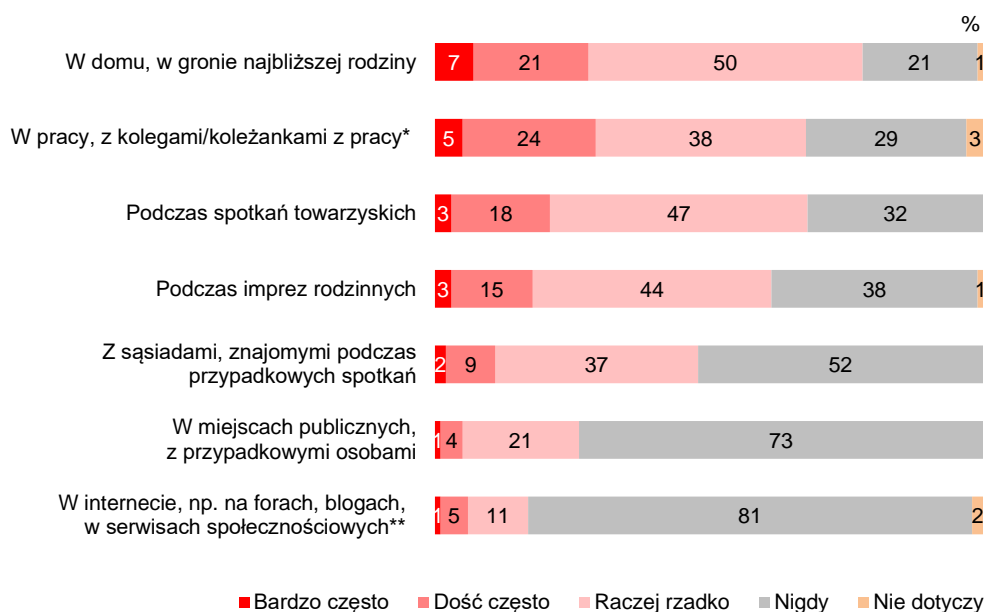
TABELA 3

Jak często zdarza się Panu(i) rozmawiać o polityce?	Deklaracje ankietowanych według terminów badań	
	I 2013	X 2017
	w procentach	
Bardzo często	5	6
Dość często	16	20
Raczej rzadko	45	49
Praktycznie w ogóle nie rozmawiam na te tematy	34	25

Polacy o polityce najczęściej rozmawiają w domu, w gronie najbliższej rodziny. Sądząc na podstawie deklaracji badanych, w przypadku ponad jednej czwartej ankietowanych ich własny dom jest miejscem częstych dysput na tematy polityczne (28%), a tylko co piąty twierdzi, że ten temat praktycznie w ogóle nie jest podejmowany w jego gospodarstwie domowym, przy czym trzeba wspomnieć, że ta ostatnia liczba obejmuje także respondentów z jednoosobowych gospodarstw domowych, w których trudno o interlokutora.

CBOS

RYS. 5. Czy i jak często zdarza się Panu(i) uczestniczyć w rozmowach na tematy polityczne?

* Deklaracje osób pracujących (N=514)

** Deklaracje osób korzystających z internetu przynajmniej raz w tygodniu (N=644)

Wielu okazji do rozmów o polityce dostarcza Polakom również aktywność zawodowa. W przypadku osób pracujących miejsce pracy i krąg współpracowników dają możliwość wymiany informacji i kształtowania opinii na tematy polityczne niemal równie często jak własny dom (częste rozmowy na tematy polityczne w pracy deklaruje 29%, zaś we własnym domu – 28% mających zatrudnienie).

Bez polityki nie obywa się też większość spotkań towarzyskich oraz imprez rodzinnych odbywających się w kręgu szerszym niż domownicy. Wyraźnie rzadziej dobrą okazją do rozmów na tematy polityczne są przypadkowe, przelotne spotkania ze znajomymi czy kontakty sąsiedzkie – z natury rzeczy stwarzające mniej dogodną okazję do wymiany poglądów niż zorganizowane spotkania towarzyskie. Niemniej jednak także w tych sytuacjach prawie co drugiemu z badanych zdarza się rozmawiać o polityce. Za tezę, że spora część Polaków lubi o polityce rozmawiać i jest skłonna dyskutować na te tematy niemal wszędzie i z każdym, zdaje się przemawiać także relatywnie duża liczba respondentów, którzy przyznają, że zdarza im się podejmować takie rozmowy w miejscach publicznych i dyskutować z przypadkowymi interlokutorami (26%). Stosunkowo najmniej

rozpowszechnioną formą wymiany „prywatnych” opinii o polityce jest komunikacja za pośrednictwem internetu. Nawet wśród osób korzystających przynajmniej raz w tygodniu z tego medium, na portalach społecznościowych, blogach czy forach swoimi uwagami na temat polityki ma zwyczaj dzielić się niespełna co piąta. Zdecydowana większość internautów nie zwykła wypowiadać się w tej formie na tematy polityczne.

Polacy zdecydowanie najczęściej wymieniają uwagi i komentarze na tematy polityczne z członkami najbliższej rodziny (63%). Ważną grupą mającą wpływ na kształtowanie poglądów i opinii politycznych, choć prawie o połowę mniej istotą niż rodzina, są znajomi i przyjaciele (34%). Rzadziej ankietowanym zdarza się rozmawiać o polityce ze współpracownikami (13%) i sąsiadami (7%), najrzadziej zaś poruszają tematy polityczne w rozmowach z przypadkowymi osobami. Warto zwrócić uwagę na różnicę w deklaracjach dotyczących kolegów z pracy w tym i poprzednim pytaniu – można sądzić, że w miejscu pracy badani częściej rozmawiają o polityce z tymi, z którymi czują się zaprzyjaźnieni, niż z „kolegami z pracy” w ogóle.

CBOS

RYS. 6. Z kim najczęściej rozmawia Pan(i) o polityce?*

* Na pytanie odpowiadały osoby deklarujące co najmniej sporadyczne rozmowy na tematy polityczne (N=714). Odpowiedzi nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną kategorię

Porównanie tegorocznych deklaracji z tymi z 2013 roku pozwala stwierdzić, że obecnie Polacy częściej zamykają się ze swoimi sądami i opiniami na tematy polityczne we własnym domu (wzrost o 9 punktów procentowych), rzadziej natomiast poruszają te tematy w kręgu swoich przyjaciół lub znajomych (spadek o 8 punktów).

TABELA 4

Z kim najczęściej rozmawia Pan(i) o polityce?	Odpowiedzi ankietowanych według terminów badań	
	I 2013 N=806	X 2017 N=714
	w procentach	
Członkowie rodziny	54	63
Znajomi, koledzy, przyjaciele	42	34
Współpracownicy, koledzy, koleżanki z pracy	14	13
Sąsiedzi	6	7
Osoby postronne, przypadkowe	2	2

Na pytanie odpowiadały osoby deklarujące co najmniej sporadyczne rozmowy na tematy polityczne. Odpowiedzi nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną kategorię

Jeśli chodzi o rodzinę, to dla kobiet partnerem do rozmów o polityce najczęściej jest mąż (17%). Mężczyźni natomiast poglądy polityczne ich własnych żon nieco mniej interesują i relatywnie rzadziej wymieniają z nimi swoje uwagi na ten temat (9%). Ważnym partnerem do rozmów na tematy polityczne są także przedstawiciele starszego pokolenia – rodzice lub teściowie (11%). Co znamienne, tematy polityczne są w domu rodzinnym rzadziej poruszane w rozmowach z dziećmi lub wnukami (5%). Może to oznaczać, że edukacja obywatelska młodych Polaków stosunkowo rzadko się odbywa w domu. Jednak część tego rodzaju odpowiedzi może kryć się jednak w ogólniejszej kategorii „rozmowy z rodziną”.

CBOS

RYS. 7. Z kim najczęściej rozmawia Pan(i) o polityce?

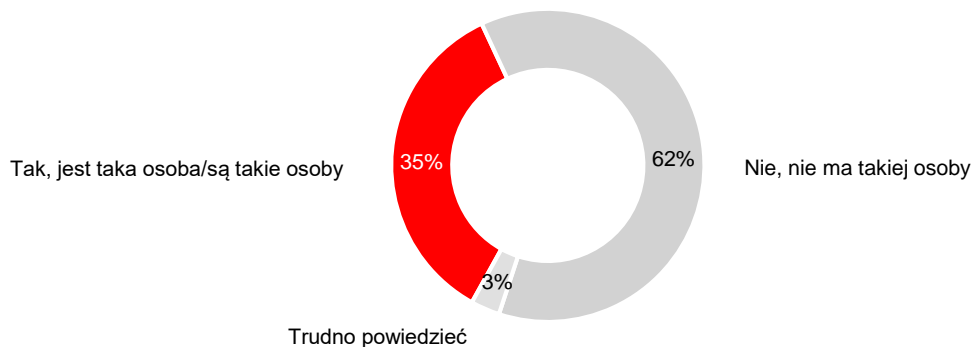

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wskazać kilka kategorii (N=714)

Ponad jedna trzecia badanych deklaruje, że w ich najbliższym otoczeniu jest osoba czy też osoby, które w kwestiach politycznych są dla nich autorytetem, z opiniami, ocenami i wyborami politycznymi których się liczą (35%). Brak w tej sferze „znaczącego innego” i niezależność w sądach na tematy polityczne deklaruje ponad trzy piąte dorosłych Polaków.

CBOS

RYS. 8. Czy w Pana(i) otoczeniu, wśród najbliższych, rodziny, znajomych, przyjaciół jest osoba, z której zdaniem, opinią w sprawach polityki Pan(i) się liczy?

W stosunku do sytuacji sprzed ponad czterech lat obserwujemy wyraźny wzrost znaczenia tego typu osobistych autorytetów i skłonności do uzgadniania z nimi opinii w kwestiach politycznych. Odsetek badanych deklarujących całkowitą niezależność sądów i opinii politycznych zmniejszył się aż o 10 punktów procentowych. Można powiedzieć, że w porównaniu z rokiem 2013 poglądy i oceny polityczne w większym stopniu są kształtowane „społecznie” – mają na nie wpływ osoby znaczące, rodzina lub autorytety z najbliższego otoczenia. Polityka jest zatem w większym stopniu niż kiedyś emanacją rozmaitych „zbiorowości”.

TABELA 5

Czy w Pana(i) otoczeniu, wśród najbliższych, rodziny, znajomych, przyjaciół jest osoba, z której zdaniem, opinią w sprawach polityki Pan(i) się liczy?	Deklaracje ankietowanych według terminów badań	
	I 2013	X 2017
	w procentach	
Tak, jest taka osoba/są takie osoby	24	35
Nie, nie ma takiej osoby	72	62
Trudno powiedzieć	4	3

Zdecydowanie najczęściej owym „znaczącym innym” w sferze polityki jest ktoś z rodziny – ponad trzy czwarte badanych deklarujących, iż w ich otoczeniu jest taki autorytet, wskazuje go właśnie spośród członków rodziny (79%). Dość często autorytet polityczny wybierany jest także w najbliższym kręgu towarzyskim – spośród znajomych, kolegów czy przyjaciół (15%). Sporadycznie badani wskazują na autorytety wywodzące się z innych środowisk.

CBOS

RYS. 9. Z czym zdaniem w sprawach polityki liczy się Pan(i)?*

* N=327

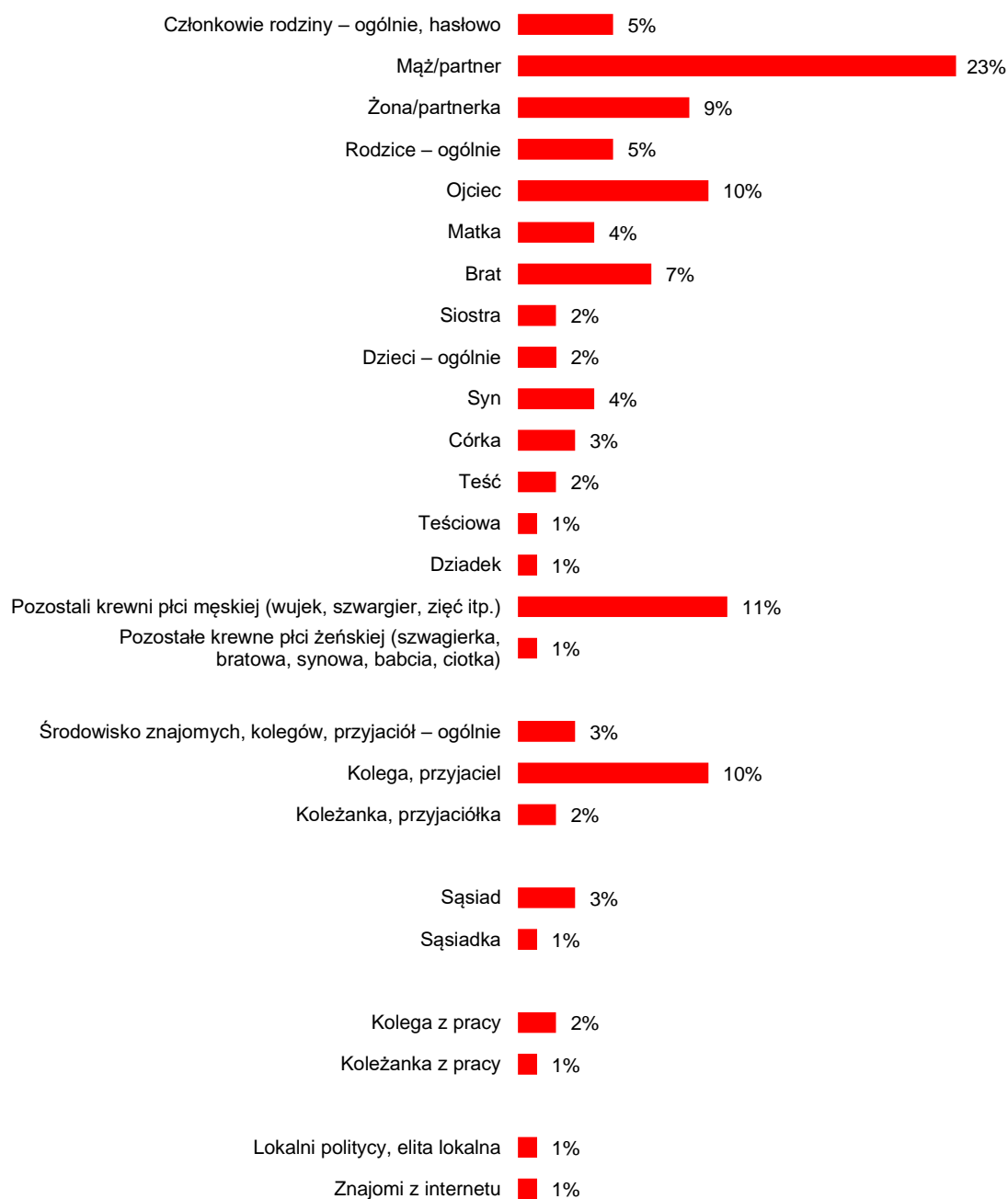
Kto w rodzinie ma w kwestiach politycznych najwięcej do powiedzenia, z czyimi opiniami Polacy liczą się najbardziej? Ogólnie można powiedzieć, że opinie i poglądy polityczne dziedziczy się raczej po mieczu niż po kądzieli. Wyraźnie większe znaczenie w tej dziedzinie mają mężczyźni reprezentanci rodziny – mąż (23%), ojciec (10%), brat (7%) i pozostali krewni płci męskiej (szwagier, wujek, zięć itp. – 11%). Ich autorytet liczy się wyraźnie częściej niż opinie żony (9%), matki (4%), siostry (2%)

czy innych kobiet w rodzinie (1%). Jedynie teść (2%) bywa w tej materii tylko niewiele większym autorytetem niż teściowa (1%). Podobnie nieznacznie częściej jest nim syn (4%) niż córka (3%). Warto zauważyć, że mąż niekiedy bywa milczącym autorytetem, bowiem częściej ma taki status, niż jest wskazywany jako interlokutor w rozmowach o polityce.

Również w kręgu towarzyskim częściej liczą się opinie przyjaciół lub kolegów (10%) niż przyjaciółek czy koleżanek (2%).

CBOS

RYS. 10. Z czym zdaniem w sprawach polityki liczy się Pan(i)?*

* N=327

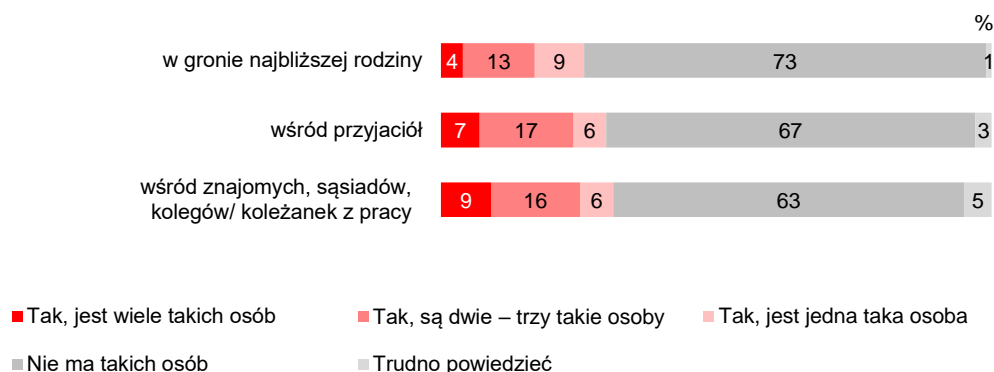
Polityka, poglądy polityczne dzielą Polaków. Niespełna jedna trzecia ankietowanych (31%) dostrzega wśród swoich znajomych, sąsiadów czy kolegów i koleżanek z pracy osoby, z poglądami politycznymi których nie zgadza się i których sympatie są dla nich trudne do zaakceptowania. Przy czym w przypadku jednej czwartej badanych (25%) takie osoby w ich otoczeniu bynajmniej nie należą do wyjątków – w swoim kręgu towarzyskim znajdują oni kilka osób o poglądach politycznych radykalnie odmiennych od ich własnych.

Jedna trzecia respondentów dostrzega osoby o trudnych do zaakceptowania poglądach wśród swoich przyjaciół (30%) i także w tym przypadku prawie jedna czwarta (24%) twierdzi, że nie są to przypadki jednostkowe.

Podziały polityczne dotyczą również najbliższej rodziny – 26% Polaków ma wśród bliskich osoby, z którymi różni się w sympatiach i poglądach politycznych, których nie akceptuje. Jednocześnie 13% diagnozuje, że polityczne „odstępstwo” nie dotyczy tylko jednej osoby, ale dwóch, trzech, a dalsze 4% – iż obejmuje jeszcze większą liczbę członków rodziny.

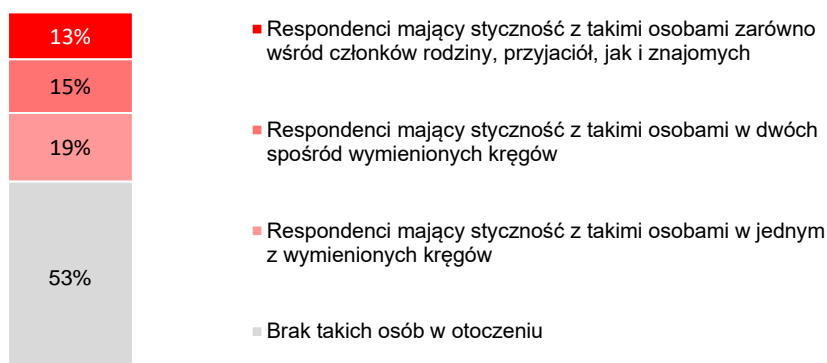
CBOS

RYS. 11. Czy w Pana(i) otoczeniu są osoby, których poglądy, sympatie polityczne są dla Pana(i) trudne do zaakceptowania? Czy ma Pan(i) takie osoby:

W sumie prawie połowa Polaków (47%) ma w swoim otoczeniu – wśród członków najbliższej rodziny lub przyjaciół czy znajomych – osoby, których poglądów czy sympatii politycznych nie tylko nie podziela, ale wręcz nie może zaakceptować. Prawie jedna piąta ankietowanych (19%) ma w jednym spośród wymienionych środowisk osobę lub osoby, których przekonania polityczne są dla niej nie do przyjęcia. Dalsze 15% spotyka się z trudnymi do zaakceptowania przekonaniami w dwóch spośród wymienionych kręgów, a 13% dorosłych Polaków żyje w otoczeniu społecznym, w którym jest wiele osób o przeciwnych i trudnych dla nich do zaakceptowania poglądach politycznych – spotyka ich zarówno w rodzinie, jak i wśród przyjaciół czy znajomych.

RYS. 12. Obecność osób o nieakceptowanych poglądach i sympatiach politycznych we własnym otoczeniu respondenta – wśród członków najbliższej rodziny, przyjaciół, znajomych

Największe zróżnicowanie poglądów politycznych dotyczy rodzin zwolenników ruchu Kukiz'15, a także Nowoczesnej. Ponad jedna trzecia wyborców tych partii ma w swoich rodzinach osoby, z poglądami politycznymi których diametralnie się nie zgadza. Także prawie jedna trzecia zdeklarowanych zwolenników PiS znajduje wśród swoich najbliższych osoby, których poglądy trudno im zaakceptować (31%). Relatywnie mniej zróżnicowane pod względem sympatii politycznych są rodziny potencjalnych wyborców PO – wśród nich jedna czwarta nie zgadza się politycznie z kimś z rodziny. Najmniej tego typu problemów mają w swoich rodzinach osoby, które wobec polityki dystansują się do tego stopnia, że programowo nie chcą uczestniczyć w wyborach.

TABELA 6

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych*	Czy wśród członków najbliższej rodziny ma Pan(i) osoby, których poglądy, sympatie polityczne są dla Pana(i) trudne do zaakceptowania?			
	Tak, dwie, trzy takie osoby lub więcej	Tak, jest jedna taka osoba	Nie ma takich osób	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Kukiz'15	27	8	65	0
Nowoczesna	22	16	62	0
PiS (wraz z SP i PR)	20	11	68	1
PO	18	7	74	1
Pozostałe ugrupowania	29	10	62	0
Wyborcy niezdecydowani	5	8	75	1
Niegłosujący	3	5	84	3

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

Kontrowersyjność poglądów politycznych wśród przyjaciół także w największym stopniu dotyczy zwolenników ruchu Kukiz'15, w trochę mniejszym stopniu jest udziałem sympatyków PiS oraz Nowoczesnej. Stosunkowo najmniej zróżnicowane politycznie są kręgi przyjacielskie zadeklarowanych wyborców PO.

TABELA 7

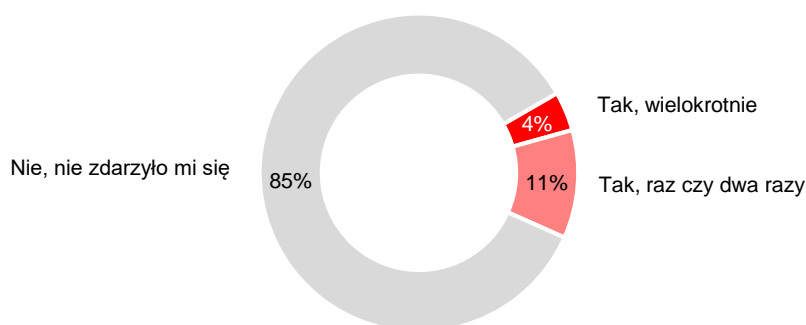
Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy wśród przyjaciół ma Pan(i) osoby, których poglądy, sympatie polityczne są dla Pana(i) trudne do zaakceptowania?			
	Tak, dwie, trzy takie osoby lub więcej	Tak, jest jedna taka osoba	Nie ma takich osób	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Kukiz'15	29	15	52	4
PiS (wraz z SP i PR)	33	8	57	2
Nowoczesna	34	3	61	3
PO	23	6	69	2
Pozostałe ugrupowania	28	9	59	4
Wyborcy niezdecydowani	16	13	68	1
Niegłosujący	14	2	82	3

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

Prawie co siódmemu z badanych (15%) zdarzyło się w ostatnich trzech miesiącach pokłócić z kimś z powodu polityki, choć były to raczej sporadyczne spięcia (11%), niż permanentne sprzeczki (4%). Zdecydowana większość Polaków deklaruje, że różnice w poglądach politycznych, o ile się zdarzają, nie doprowadzają do dużych kłótni (85%).

CBOS

RYS. 13. Czy w ciągu ostatnich trzech miesięcy zdarzyło się Panu(i) pokłócić z kimś z powodu polityki, różnych poglądów politycznych?

Najczęściej w polemikę polityczną ze swoimi rozmówcami wchodzi wyborcy Nowoczesnej – 11% spośród nich zdarzyło się w ostatnich trzech miesiącach wielokrotnie kłócić z powodów politycznych, dalsze 32% sprzeczało się przez politykę raz czy dwa razy.

Kłótnie z powodów politycznych dość często zdarzają się również zwolennikom ruchu Kukiz'15, choć w ich przypadku częściej były to zdarzenia sporadyczne. Gwałtowne polemiki polityczne rzadziej są udziałem wyborców PO i PiS. Najrzadziej kłóć się z powodów politycznych jednak ci, których polityka

nie obchodzi i którzy nie widzą potrzeby uczestniczenia w wyborach. Warto jednak zauważyć, że nawet im nie udaje się zupełnie uniknąć ostrych sporów politycznych.

TABELA 8

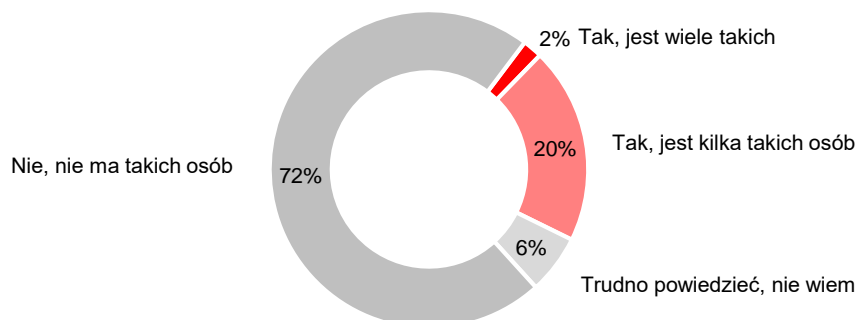
Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy w ciągu ostatnich trzech miesięcy zdarzyło się Panu(i) pokłócić z kimś z powodu polityki, różnych poglądów politycznych?		
	Tak, wielokrotnie	Tak, raz czy dwa razy	Nie, nie zdarzyło mi się
	w procentach		
Nowoczesna	11	32	57
Kukiz'15	4	28	68
PiS (wraz z SP i PR)	5	11	84
PO	2	13	85
Pozostałe ugrupowania	4	12	84
Wyborcy niezdecydowani	5	12	83
Niegłosujący	2	5	93

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

Więcej niż co piąty badany zna w swoim środowisku osoby, które różnice w poglądach politycznych doprowadziły do otwartego konfliktu i które z powodów politycznych na serio się pokłóciły i na siebie wzajemnie obraziły (22%).

CBOS

RYS. 14. Czy w Pana(i) otoczeniu – wśród członków rodziny, przyjaciół znajomych, sąsiadów – są osoby, o których wie Pan(i), że są skłócone lub obrażone na siebie z powodu odmiennych poglądów czy sympatii politycznych?

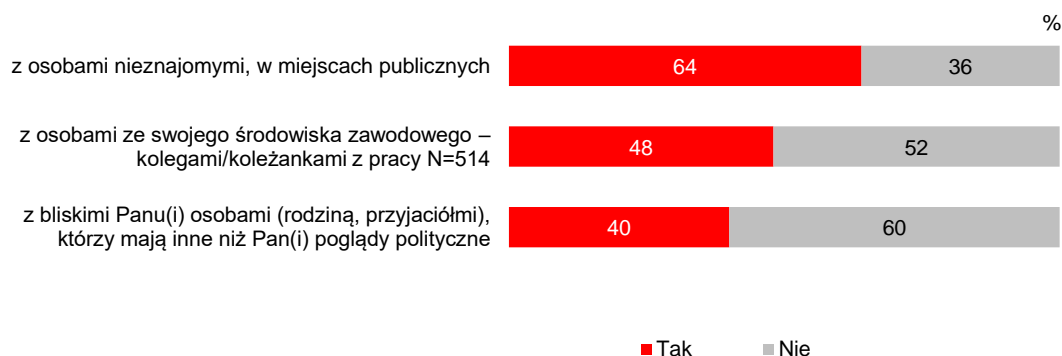
Zdecydowana większość respondentów woli w swoim otoczeniu mieć spokój i żyć w zgodzie z bliźniemi, niż kłócić się z nimi i egzystować w stanie permanentnego konfliktu (choć takie przypadki też się zdarzają). W sytuacji potencjalnego konfliktu najczęściej spotykaną postawą jest unikanie sporu i niepodejmowanie drażliwych tematów, jeśli nie jest to konieczne.

Miarą społecznej konfliktogenności polityki może być stopień otwartości dyskusji lub – przeciwnie – unikanie tematów politycznych w rozmowach z bliźniemi. Prawie dwie trzecie dorosłych Polaków przyznaje, że unika rozmów na tematy polityczne w miejscach publicznych z osobami, których nie znają. Polacy w wyraźnej większości (64%) nie chcą lub boją się mówić o polityce z kimś, czyje poglądy są im nieznane. Prawie połowa (48%) unika rozmów na tematy polityczne z kolegami

i koleżankami z pracy, dwie piąte (40%) ucieka od dyskusji na tematy polityczne z najbliższymi – rodziną lub przyjaciółmi, jeśli różnią się w poglądach politycznych.

CBOS

RYS. 15. Czy zdarza się Panu(i) celowo unikać, nie podejmować rozmów na tematy polityczne:

Unikanie drażliwych tematów politycznych dotyczy szczególnie kontaktów rodzinnych. Ponad dwie trzecie badanych, którzy mają wśród najbliższych wiele osób o trudnych do zaakceptowania poglądach politycznych, w ogóle nie podejmuje rozmów na tematy polityczne, bo – jak można się domyślać – nie obyło by się bez polemik czy wchodzenia w spory (67%). W przypadku mniejszej liczby członków rodziny o odmiennych przekonaniach (najwyżej dwóch, trzech), rozmów na tematy polityczne już się tak wyraźnie nie unika, choć ponad połowa respondentów do takiej wewnętrznej cenzury się przyznaje. Można powiedzieć, że zgoda w rodzinie dla wielu Polaków znaczy więcej niż korzyści poznawcze, jakie potencjalnie może dać wymiana opinii na tematy polityczne. Natomiast w rodzinach o w miarę jednolitych przekonaniach i sympatiach politycznych tematów takich w większości się nie unika – rozmowy o polityce są wygłaszane w przypadku nieco ponad jednej trzeciej rodzin (35%).

TABELA 9

Czy wśród członków najbliższej rodziny ma Pan(i) osoby, których poglądy, sympatie polityczne są dla Pana(i) trudne do zaakceptowania?	Czy zdarza się Panu(i) celowo unikać, nie podejmować rozmów na tematy polityczne z bliskimi Panu(i) osobami (rodziną, przyjaciółmi), którzy mają inne niż Pan(i) poglądy polityczne?	
	Tak	Nie
	w procentach	
Tak, jest wiele takich osób	67	33
Tak, są dwie, trzy takie osoby	51	49
Tak, jest jedna taka osoba	52	48
Nie, nie ma takich osób	35	65

W kręgu przyjaciół jedność i zgoda nie są już wartościami tak bardzo pożądanymi. Ponad połowa osób mających w swoim kręgu towarzyskim przyjaciół o trudnych do zaakceptowania poglądach, nie boi się wchodzić z nimi w polemiki (54%). Tylko trochę mniejszy odsetek unika jednak podejmowania tematów politycznych i wymieniania opinii w tych kwestiach (46%). Natomiast w kręgach przyjacielskich o jednolitych zapatrywaniach politycznych tematy polityczne są na ogół obecne w rozmowach (63%).

TABELA 10

Czy wśród przyjaciół ma Pan(i) osoby, których poglądy, sympatie polityczne są dla Pana(i) trudne do zaakceptowania?	Czy zdarza się Panu(i) celowo unikać, nie podejmować rozmów na tematy polityczne z bliskimi Panu(i) osobami (rodziną, przyjaciółmi), którzy mają inne niż Pan(i) poglądy polityczne?	
	Tak	Nie
	w procentach	
Tak	46	54
Nie	37	63

***

Choć w ujęciu ogólnym zainteresowanie polityką dotyczy niezbyt dużego odsetka obywateli, w dłuższej perspektywie obserwujemy jego niewielki, ale systematyczny wzrost. W sumie badani nieco częściej o polityce dyskutują, niż się nią w sensie poznawczym interesują. Może to wskazywać, że w ostatnich latach polityka dość wyraźnie wkroczyła w życie Polaków, w związku z czym respondenci częściej rozmawiają na tematy polityczne. Rodzina i miejsce pracy to środowiska, w których wymiana opinii na tematy polityczne odbywa się najczęściej.

Choć Polacy w kwestii poglądów i wyborów politycznych w większości nadal uważają się za jednostki samodzielne i w pełni autonomiczne, to w stosunku do sytuacji sprzed ponad czterech lat obserwujemy wzrost skłonności do uzgadniania opinii w tych kwestiach. Oceny polityczne w większym stopniu są kształtowane „społecznie” – mają na nie wpływ osoby znaczące, rodzina lub autorytety z najbliższego otoczenia. Autorytetami w dziedzinie polityki częściej są mężczyźni i to zarówno w przypadku kręgu rodzinnego, jak i towarzyskiego. Z drugiej strony Polacy częściej zamykają się ze swoimi opiniami i sędami na tematy polityczne we własnym domu, rzadziej natomiast poruszają te tematy w kręgu swoich przyjaciół lub znajomych.

Polityka i poglądy polityczne dzielą Polaków. W największym stopniu różnice w poglądach dotyczą osób, z którymi jesteśmy stosunkowo najmniej związani – z kręgu bliższych lub dalszych znajomych. Niewiele rzadziej z trudną do zaakceptowania odmiennością przekonań politycznych przeciętny Polak ma do czynienia także wśród przyjaciół. Stosunkowo najrzadziej polityka dzieli członków najbliższej rodziny, choć zdarza się to dziś w więcej niż w co czwartej rodzinie.

Zdecydowana większość respondentów deklaruje, że różnice w poglądach politycznych, o ile się zdarzają, nie prowadzą do kłótni. Co siódmemu z badanych zdarzyło się w ostatnich trzech miesiącach pokłócić z kimś z powodu polityki, a co piąty zna w swoim środowisku osoby, które popadły w otwarty

konflikt z innymi z powodu różnic w poglądach politycznych i które na serio się pokłóciły. Ponad dwie trzecie respondentów nie spotkało w swoim otoczeniu tego rodzaju przypadków.

Prawie dwie trzecie badanych w miejscach publicznych unika rozmów na tematy polityczne z osobami, których nie zna. Niemal połowa stara się unikać rozmów o polityce z kolegami i koleżankami z pracy, jedna piąta unika dyskusji na tematy polityczne z najbliższymi – rodziną lub przyjaciółmi, jeśli różnią się w poglądach. Unikanie drażliwych tematów politycznych dotyczy szczególnie kontaktów rodzinnych. Opinie na tematy polityczne wymieniamy głównie z osobami, które podzielają nasze przekonania i poglądy, co z pewnością nie sprzyja budowie społeczeństwa obywatelskiego.

Opracowała

Agnieszka Cybulska

TABELA 1

		Jak często zdarza się Panu(i) rozmawiać o polityce?				Liczba osób
		Bardzo często	Dość często	Raczej rzadko	Praktycznie w ogóle nie rozmawiam na te tematy	
		%	%	%	%	
Ogółem		6	20	49	25	948
Płeć	Mężczyźni	8	26	49	17	445
	Kobiety	5	15	49	31	503
Wiek	18–24 lata	2	15	53	31	73
	25–34	4	17	47	33	184
	35–44	6	16	57	21	177
	45–54	4	18	52	27	143
	55–64	8	29	48	15	172
	65 lat i więcej	12	22	40	25	200
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	15	51	30	377
	Miasto do 19 999	5	21	52	22	140
	20 000 – 99 999	8	19	47	26	210
	100 000 – 499 999	9	22	51	18	129
	500 000 i więcej mieszk.	11	38	36	16	93
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	2	13	49	35	182
	Zasadnicze zawodowe	6	20	51	24	231
	Średnie	6	20	52	23	290
	Wyższe	11	26	44	20	245
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	13	28	46	14	98
	Średni personel, technicy	6	19	62	13	40
	Pracownicy adm.-biurowi	6	21	43	30	63
	Pracownicy usług	3	10	63	25	60
	Robotnicy wykwalifikowani	4	22	48	26	111
	Robotnicy niewykwalifik.	5	18	46	31	41
	Rolnicy	4	14	64	18	46
	Pracujący na własny rach.	10	25	52	14	46
	Bezrobotni	2	13	47	38	30
	Emeryci	11	24	42	23	240
	Renciści	1	20	53	26	55
	Uczniowie i studenci		17	51	32	40
	Gospodynie domowe i inni	1	10	49	40	78
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	5	21	54	19	120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	7	18	45	30	63
	sekt. pryw. poza rolnict.	8	21	49	22	285
	prywatnym gosp. rolnym	4	14	63	18	46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł		12	49	39	70
	Od 650 zł do 999 zł	5	16	52	28	137
	Od 1000 zł do 1399 zł	6	18	50	26	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	10	23	48	19	161
	2000 zł i więcej	9	29	49	13	248
Ocena własnych war. mater.	Złe	7	12	46	34	68
	Średnie	4	19	50	27	368
	Dobre	8	22	48	21	512
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	4	20	55	21	44
	Raz w tygodniu	6	20	51	23	433
	1–2 razy w miesiącu	7	17	45	31	127
	Kilka razy w roku	6	17	49	28	230
	W ogóle nie uczestniczy	9	29	43	19	110
Poglądy polityczne	Lewica	10	21	56	13	162
	Centrum	5	16	55	24	267
	Prawica	10	34	46	11	312
	Trudno powiedzieć	1	3	40	56	197

TABELA 2

		Czy i jak często zdarza się Panu(i) uczestniczyć w rozmowach na tematy polityczne w domu, w gronie najbliższej rodziny?				Liczba osób
		Często	Rzadko	Nigdy	Nie dotyczy	
		%	%	%	%	
Ogółem		28	50	21	1	946
Płeć	Mężczyźni	29	50	20	1	443
	Kobiety	28	50	21	1	503
Wiek	18–24 lata	27	51	23		73
	25–34	24	56	20		184
	35–44	29	53	17	1	177
	45–54	27	45	27	1	143
	55–64	34	51	15	0	172
	65 lat i więcej	31	42	25	1	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	22	51	26	1	375
	Miasto do 19 999	29	47	22	2	140
	20 000 – 99 999	28	50	21	0	209
	100 000 – 499 999	31	54	14	1	129
	500 000 i więcej mieszk.	53	39	8		93
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	22	45	32	1	182
	Zasadnicze zawodowe	24	51	25	0	229
	Średnie	28	53	18	0	290
	Wyższe	39	48	13	1	244
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	38	54	6	2	98
	Średni personel, technicy	17	73	9	2	40
	Pracownicy adm.-biurowi	35	43	22		63
	Pracownicy usług	28	55	17		60
	Robotnicy wykwalifikowani	24	53	23		111
	Robotnicy niewykwalifik.	11	55	34		41
	Rolnicy	30	54	16		46
	Pracujący na własny rach.	37	46	17		46
	Bezrobotni	15	56	25	4	30
	Emeryci	33	46	21	1	238
	Renciści	24	35	39	2	55
	Uczniowie i studenci	42	42	16		40
	Gospodynie domowe i inni	20	51	29		78
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	27	57	14	2	120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	26	50	24		63
	sekt. pryw. poza rolnict.	29	52	19		285
	prywatnym gosp. rolnym	30	53	17		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	14	51	35		69
	Od 650 zł do 999 zł	28	50	22		137
	Od 1000 zł do 1399 zł	24	50	25	1	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	33	53	14	1	161
	2000 zł i więcej	41	47	10	1	248
Ocena własnych war. mater.	Złe	20	44	35	1	68
	Średnie	28	48	24	1	366
	Dobre	30	52	17	1	512
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	32	50	18		44
	Raz w tygodniu	31	51	17	1	431
	1–2 razy w miesiącu	26	54	20		127
	Kilka razy w roku	24	48	26	1	230
	W ogóle nie uczestniczy	30	43	27		110
Poglądy polityczne	Lewica	33	55	12		162
	Centrum	24	58	17	1	267
	Prawica	44	42	14	1	311
	Trudno powiedzieć	9	47	44	1	196

TABELA 3

		Czy i jak często zdarza się Panu(i) uczestniczyć w rozmowach na tematy polityczne w pracy, z kolegami, koleżankami z pracy?				Liczba osób
		Często	Rzadko	Nigdy	Nie dotyczy	
		%	%	%	%	
Ogółem		29	38	29	3	514
Płeć	Mężczyźni	37	40	20	3	279
	Kobiety	20	37	40	4	234
Wiek	18–24 lata	19	45	36		28
	25–34	30	36	32	1	150
	35–44	32	39	27	1	141
	45–54	23	37	32	8	107
	55–64	33	42	19	6	71
	65 lat i więcej	24	37	32	7	15
Miejsce zamieszkania	Wieś	25	35	32	8	192
	Miasto do 19 999	34	38	27		71
	20 000 – 99 999	31	38	31		124
	100 000 – 499 999	33	42	25		61
	500 000 i więcej mieszk.	28	45	23	4	64
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	24	31	30	15	40
	Zasadnicze zawodowe	27	37	30	6	115
	Średnie	29	39	30	2	164
	Wyższe	31	40	28	1	195
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	36	43	20	1	98
	Średni personel, technicy	41	44	14		40
	Pracownicy adm.-biurowi	41	26	32		62
	Pracownicy usług	20	42	38		60
	Robotnicy wykwalifikowani	33	34	32		111
	Robotnicy niewykwalifik.	29	41	27	3	41
	Rolnicy	5	21	40	34	45
	Pracujący na własny rach.	19	58	23		44
	Bezrobotni			100		1
	Emeryci		65	35		5
	Renciści		52	48		2
	Uczniowie i studenci		51	49		2
	Gospodynie domowe i inni		55	45		4
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	32	43	25		120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	27	28	45		63
	sekt. pryw. poza rolnict.	32	41	26	1	285
	prywatnym gosp. rolnym	5	23	39	33	46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	17	37	31	15	32
	Od 650 zł do 999 zł	23	38	35	4	69
	Od 1000 zł do 1399 zł	33	35	31		66
	Od 1400 zł do 1999 zł	37	43	20		78
	2000 zł i więcej	34	41	23	2	180
Ocena własnych war. mater.	Złe	25	30	40	6	19
	Średnie	24	41	29	6	164
	Dobre	32	38	29	2	331
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	20	39	42		19
	Raz w tygodniu	29	38	28	5	216
	1–2 razy w miesiącu	25	42	29	5	77
	Kilka razy w roku	30	37	32	1	134
	W ogóle nie uczestniczy	36	38	25	2	65
Poglądy polityczne	Lewica	35	40	24	2	95
	Centrum	27	35	33	5	172
	Prawica	39	42	17	2	148
	Trudno powiedzieć	12	37	46	4	95

TABELA 4

		Czy i jak często zdarza się Panu(i) uczestniczyć w rozmowach na tematy polityczne podczas spotkań towarzyskich?				Liczba osób
		Często	Rzadko	Nigdy	Nie dotyczy	
		%	%	%	%	
Ogółem		21	47	32	0	944
Płeć	Mężczyźni	28	49	23		442
	Kobiety	14	46	39	0	502
Wiek	18–24 lata	13	57	30		73
	25–34	20	42	37		184
	35–44	17	57	26		177
	45–54	20	47	33		143
	55–64	25	46	29		170
	65 lat i więcej	25	41	34	1	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	19	46	35		376
	Miasto do 19 999	18	52	29	1	139
	20 000 – 99 999	22	46	32		208
	100 000 – 499 999	22	43	34		129
	500 000 i więcej mieszk.	26	54	20		93
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	15	42	42	1	182
	Zasadnicze zawodowe	21	46	33		229
	Średnie	20	50	30		289
	Wyższe	26	50	25		245
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	29	56	15		98
	Średni personel, technicy	18	64	19		39
	Pracownicy adm.-biurowi	24	41	36		63
	Pracownicy usług	16	42	42		60
	Robotnicy wykwalifikowani	24	50	27		111
	Robotnicy niewykwalifik.	14	53	33		41
	Rolnicy	17	49	34		46
	Pracujący na własny rach.	31	51	18		46
	Bezrobotni	10	39	50		30
	Emeryci	24	39	36	0	238
	Renciści	15	48	38		54
	Uczniowie i studenci	10	70	21		40
	Gospodynie domowe i inni	13	43	44		78
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	20	59	21		119
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	21	37	42		63
	sekt. pryw. poza rolnict.	25	50	25		285
	prywatnym gosp. rolnym	17	49	34		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	14	52	35		70
	Od 650 zł do 999 zł	17	43	40		137
	Od 1000 zł do 1399 zł	19	47	33	1	160
	Od 1400 zł do 1999 zł	26	49	25		160
	2000 zł i więcej	28	49	23		247
Ocena własnych war. mater.	Złe	18	37	46		68
	Średnie	17	51	32	0	365
	Dobre	24	46	30		511
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	12	48	40		44
	Raz w tygodniu	22	49	28		431
	1–2 razy w miesiącu	14	54	31	1	127
	Kilka razy w roku	20	44	35		229
	W ogóle nie uczestniczy	28	37	35		110
Poglądy polityczne	Lewica	26	49	26		162
	Centrum	18	52	30		266
	Prawica	30	49	21	0	311
	Trudno powiedzieć	6	38	56		195

TABELA 5

		Czy i jak często zdarza się Panu(i) uczestniczyć w rozmowach na tematy polityczne podczas imprez rodzinnych?				Liczba osób
		Często	Rzadko	Nigdy	Nie dotyczy	
		%	%	%	%	
Ogółem		18	44	38	1	948
Płeć	Mężczyźni	18	49	31	2	445
	Kobiety	16	38	44	1	503
Wiek	18–24 lata	24	38	38		73
	25–34	20	48	32		184
	35–44	16	53	31	1	177
	45–54	16	44	39	1	143
	55–64	15	41	42	2	172
	65 lat i więcej	17	36	44	3	200
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	36	45	1	377
	Miasto do 19 999	15	43	41	1	140
	20 000 – 99 999	17	51	31	1	210
	100 000 – 499 999	14	52	31	4	129
	500 000 i więcej mieszk.	27	46	28		93
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	14	29	54	2	182
	Zasadnicze zawodowe	16	46	37	1	231
	Średnie	19	41	37	2	290
	Wyższe	19	54	26	1	245
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	25	58	17		98
	Średni personel, technicy	14	62	24		40
	Pracownicy adm.-biurowi	23	44	32		63
	Pracownicy usług	14	53	33		60
	Robotnicy wykwalifikowani	20	42	37	1	111
	Robotnicy niewykwalifik.	12	45	43		41
	Rolnicy	18	46	36		46
	Pracujący na własny rach.	13	64	23		46
	Bezrobotni	6	47	47		30
	Emeryci	17	34	45	4	240
	Renciści	7	39	51	2	55
	Uczniowie i studenci	28	41	31		40
	Gospodynie domowe i inni	16	26	56	2	78
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	22	49	29		120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	13	50	37		63
	sekt. pryw. poza rolnict.	19	52	29	0	285
	prywatnym gosp. rolnym	19	45	36		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	19	35	46		70
	Od 650 zł do 999 zł	14	43	42		137
	Od 1000 zł do 1399 zł	20	35	43	3	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	17	51	30	2	161
	2000 zł i więcej	21	50	27	2	248
Ocena własnych war. mater.	Złe	10	31	56	2	68
	Średnie	17	41	41	2	368
	Dobre	19	47	33	1	512
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	16	44	36	4	44
	Raz w tygodniu	19	45	34	1	433
	1–2 razy w miesiącu	14	47	37	2	127
	Kilka razy w roku	14	42	43	1	230
	W ogóle nie uczestniczy	21	37	41	1	110
Poglądy polityczne	Lewica	15	50	34	1	162
	Centrum	18	43	38	0	267
	Prawica	23	49	27	2	312
	Trudno powiedzieć	9	32	57	2	197

TABELA 6

		Czy i jak często zdarza się Panu(i) uczestniczyć w rozmowach na tematy polityczne z sąsiadami, znajomymi podczas przypadkowych spotkań?				Liczba osób
		Często	Rzadko	Nigdy	Nie dotyczy	
		%	%	%	%	
Ogółem		11	37	52	0	941
Płeć	Mężczyźni	15	41	44	0	439
	Kobiety	7	34	59	0	501
Wiek	18–24 lata	3	38	59		73
	25–34	5	38	57		181
	35–44	6	43	51		177
	45–54	9	35	55		143
	55–64	16	36	47	1	168
	65 lat i więcej	18	32	49	1	199
Miejsce zamieszkania	Wieś	15	36	50	0	376
	Miasto do 19 999	7	39	52	1	140
	20 000 – 99 999	8	36	55		205
	100 000 – 499 999	8	41	51	0	127
	500 000 i więcej mieszk.	9	34	57		93
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	13	29	57	1	180
	Zasadnicze zawodowe	12	39	50		227
	Średnie	10	38	52	0	289
	Wyższe	9	40	51		245
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7	40	53		97
	Średni personel, technicy	8	47	46		40
	Pracownicy adm.-biurowi	2	38	59		63
	Pracownicy usług	7	45	48		59
	Robotnicy wykwalifikowani	12	39	49		111
	Robotnicy niewykwalifik.	13	30	57		41
	Rolnicy	16	45	39		46
	Pracujący na własny rach.	6	39	55		46
	Bezrobotni	7	37	57		30
	Emeryci	16	32	51	1	238
	Renciści	11	45	43		54
	Uczniowie i studenci	6	41	53		40
	Gospodynie domowe i inni	8	26	66		77
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	7	42	51		119
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	6	26	68		63
	sekt. pryw. poza rolnict.	9	41	50		284
	prywatnym gosp. rolnym	16	44	40		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	12	40	49		70
	Od 650 zł do 999 zł	10	39	51		137
	Od 1000 zł do 1399 zł	11	33	55	1	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	11	45	44		160
	2000 zł i więcej	11	39	50	0	245
Ocena własnych war. mater.	Złe	10	30	60		68
	Średnie	10	35	54	1	366
	Dobre	11	39	50	0	507
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	12	45	43		44
	Raz w tygodniu	14	39	48		430
	1–2 razy w miesiącu	9	32	59		126
	Kilka razy w roku	5	36	58	0	229
	W ogóle nie uczestniczy	11	33	55	2	109
Poglądy polityczne	Lewica	9	46	45		161
	Centrum	6	36	58		264
	Prawica	20	40	39	1	312
	Trudno powiedzieć	4	26	70	0	195

TABELA 7

		Czy i jak często zdarza się Panu(i) uczestniczyć w rozmowach na tematy polityczne w miejscach publicznych, z przypadkowymi osobami?				Liczba osób
		Często	Rzadko	Nigdy	Nie dotyczy	
		%	%	%	%	
Ogółem		5	21	73	0	941
Płeć	Mężczyźni	6	24	70	0	441
	Kobiety	4	19	77	0	501
Wiek	18–24 lata	3	22	75		73
	25–34	4	23	73		182
	35–44	2	21	77		177
	45–54	5	22	73		143
	55–64	5	23	71	1	169
	65 lat i więcej	9	18	72	0	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	20	74	0	377
	Miasto do 19 999	4	25	70	1	140
	20 000 – 99 999	7	20	73		206
	100 000 – 499 999	3	25	72		128
	500 000 i więcej mieszk.	4	17	79		91
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	8	16	75	1	178
	Zasadnicze zawodowe	5	22	72		231
	Średnie	4	24	72		289
	Wyższe	4	21	75		243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	3	21	77		97
	Średni personel, technicy	2	29	69		39
	Pracownicy adm.-biurowi	7	8	85		63
	Pracownicy usług	9	19	71		59
	Robotnicy wykwalifikowani	4	27	69		111
	Robotnicy niewykwalifik.	8	20	73		41
	Rolnicy	3	22	75		46
	Pracujący na własny rach.	3	22	75		46
	Bezrobotni		31	69		30
	Emeryci	8	20	72	1	238
	Renciści	3	27	70		54
	Uczniowie i studenci	4	24	72		40
	Gospodynie domowe i inni	2	17	81		78
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3	24	73	
spółce właścicieli prywatnych i państwa		4	13	82		62
sekt. pryw. poza rolnict.		6	21	73		284
prywatnym gosp. rolnym		3	21	76		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	4	25	71		70
	Od 650 zł do 999 zł	8	19	73		137
	Od 1000 zł do 1399 zł	3	22	73	1	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	8	27	65		160
	2000 zł i więcej	4	23	74		246
Ocena własnych war. mater.	Złe	11	16	73		68
	Średnie	3	22	74	1	365
	Dobre	5	21	73		508
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	4	36	60		44
	Raz w tygodniu	6	23	71		427
	1–2 razy w miesiącu	4	18	77		127
	Kilka razy w roku	4	20	77		230
	W ogóle nie uczestniczy	6	14	78	2	109
Poglądy polityczne	Lewica	3	21	76		161
	Centrum	3	18	79		265
	Prawica	9	29	61	0	312
	Trudno powiedzieć	4	13	82	0	195

TABELA 8

		Czy, w Pana(i) otoczeniu, wśród najbliższych, rodziny, znajomych, przyjaciół jest osoba, z której zdaniem, opinią w sprawach polityki Pan(i) się liczy?			Liczba osób
		Tak, jest taka osoba / są takie osoby	Nie, nie ma takiej osoby	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		35	62	3	942
Płeć	Mężczyźni	33	64	3	441
	Kobiety	37	61	2	500
Wiek	18–24 lata	42	54	4	73
	25–34	38	59	3	184
	35–44	36	62	2	177
	45–54	27	71	3	141
	55–64	35	64	1	170
	65 lat i więcej	34	62	5	196
Miejsce zamieszkania	Wieś	27	70	3	372
	Miasto do 19 999	42	55	3	140
	20 000 – 99 999	29	67	4	209
	100 000 – 499 999	46	54	1	129
	500 000 i więcej mieszk.	51	46	3	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	28	69	3	178
	Zasadnicze zawodowe	29	68	3	230
	Średnie	30	67	3	289
	Wyższe	51	48	1	245
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	46	52	1	98
	Średni personel, technicy	39	61		40
	Pracownicy adm.-biurowi	39	61		63
	Pracownicy usług	28	69	3	60
	Robotnicy wykwalifikowani	27	69	4	111
	Robotnicy niewykwalifik.	23	72	5	41
	Rolnicy	28	72		46
	Pracujący na własny rach.	37	63		46
	Bezrobotni	42	47	12	30
	Emeryci	37	59	4	236
	Renciści	24	76		54
	Uczniowie i studenci	56	44		40
	Gospodynie domowe i inni	26	71	3	77
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	39	59	2	120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	42	54	4	63
	sekt. pryw. poza rolnict.	33	66	2	285
	prywatnym gosp. rolnym	31	69		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	24	74	2	70
	Od 650 zł do 999 zł	24	74	3	135
	Od 1000 zł do 1399 zł	30	68	2	159
	Od 1400 zł do 1999 zł	41	59	0	161
	2000 zł i więcej	49	49	3	248
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	72		65
	Średnie	31	66	3	365
	Dobre	38	59	3	511
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	56	39	6	44
	Raz w tygodniu	34	63	3	428
	1–2 razy w miesiącu	31	66	3	127
	Kilka razy w roku	31	69	1	229
	W ogóle nie uczestniczy	41	55	5	109
Poglądy polityczne	Lewica	42	57	1	162
	Centrum	30	68	2	266
	Prawica	43	55	2	312
	Trudno powiedzieć	23	71	6	193

TABELA 9

		Czy w Pana(i) otoczeniu są osoby, których poglądy, sympatie polityczne są dla Pana(i) trudne do zaakceptowania? Czy ma Pan(i) takie osoby wśród przyjaciół?				Liczba osób
		Tak, jest kilka takich osób	Tak, jest jedna taka osoba	Nie, nie ma takich osób	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		24	6	67	3	945
Płeć	Mężczyźni	29	8	62	2	444
	Kobiety	20	5	71	3	502
Wiek	18–24 lata	18	11	71		73
	25–34	26	8	63	3	183
	35–44	27	4	66	3	177
	45–54	22	5	72	2	143
	55–64	28	6	64	2	170
	65 lat i więcej	21	7	68	4	200
Miejsce zamieszkania	Wieś	20	5	73	2	377
	Miasto do 19 999	28	9	62	1	139
	20 000 – 99 999	24	3	69	3	210
	100 000 – 499 999	27	7	63	2	128
	500 000 i więcej mieszk.	33	14	48	6	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	17	5	76	2	182
	Zasadnicze zawodowe	20	4	74	2	230
	Średnie	23	10	64	3	290
	Wyższe	35	6	56	3	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	39	4	53	4	97
	Średni personel, technicy	27	7	66		40
	Pracownicy adm.-biurowi	31	9	59	1	61
	Pracownicy usług	19	3	78		60
	Robotnicy wykwalifikowani	25	11	62	2	111
	Robotnicy niewykwalifik.	23	4	73		41
	Rolnicy	17	4	79		46
	Pracujący na własny rach.	25	10	61	5	45
	Bezrobotni	11	4	83	3	30
	Emeryci	23	6	67	4	240
	Renciści	20	8	70	1	55
	Uczniowie i studenci	33	6	60		40
	Gospodynie domowe i inni	14	4	76	6	78
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	36	3	60	2	118
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	22	12	66		63
	sekt. pryw. poza rolnict.	25	9	63	2	284
	prywatnym gosp. rolnym	17	4	79		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	11	1	88		70
	Od 650 zł do 999 zł	20	4	75	0	137
	Od 1000 zł do 1399 zł	16	11	70	3	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	30	7	61	2	161
	2000 zł i więcej	35	7	56	3	246
Ocena własnych war. mater.	Złe	20	9	68	3	68
	Średnie	22	7	68	4	368
	Dobre	27	6	66	2	510
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	22	14	58	6	44
	Raz w tygodniu	26	5	65	3	432
	1–2 razy w miesiącu	17	6	77	1	126
	Kilka razy w roku	24	5	69	2	230
	W ogóle nie uczestniczy	26	13	60	2	110
Poglądy polityczne	Lewica	29	8	61	1	161
	Centrum	19	8	71	2	266
	Prawica	32	7	57	4	312
	Trudno powiedzieć	14	2	81	3	197

TABELA 10

		Czy w Pana(i) otoczeniu są osoby, których poglądy, sympatie polityczne są dla Pana(i) trudne do zaakceptowania? Czy ma Pan(i) takie osoby w gronie najbliższej rodziny?				Liczba osób
		Tak, jest kilka takich osób	Tak, jest jedna taka osoba	Nie, nie ma takich osób	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		17	9	73	1	945
Płeć	Mężczyźni	16	9	74	1	444
	Kobiety	18	8	72	2	502
Wiek	18–24 lata	15	9	76		73
	25–34	20	5	73	2	183
	35–44	20	9	70		177
	45–54	19	7	73	1	143
	55–64	16	10	73	1	170
	65 lat i więcej	13	10	74	3	200
Miejsce zamieszkania	Wieś	14	6	79	1	377
	Miasto do 19 999	19	12	68	1	139
	20 000 – 99 999	14	10	73	2	210
	100 000 – 499 999	21	8	71		128
	500 000 i więcej mieszk.	29	11	59	1	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	12	6	81	1	182
	Zasadnicze zawodowe	14	8	77	1	230
	Średnie	18	9	72	2	290
	Wyższe	24	11	64	1	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	22	10	67	1	97
	Średni personel, technicy	23	4	74		40
	Pracownicy adm.-biurowi	27	6	67		61
	Pracownicy usług	13	5	81		60
	Robotnicy wykwalifikowani	14	8	77	1	111
	Robotnicy niewykwalifik.	14	12	74		41
	Rolnicy	10	9	80		46
	Pracujący na własny rach.	27	6	64	3	45
	Bezrobotni	12	5	81	2	30
	Emeryci	15	11	72	2	240
	Renciści	21	10	69		55
	Uczniowie i studenci	19	8	73		40
	Gospodynie domowe i inni	12	8	76	4	78
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	22	7	70	2	118
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	20	12	68		63
	sekt. pryw. poza rolnict.	19	7	74	0	284
	prywatnym gosp. rolnym	10	10	80		46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	8	6	86		70
	Od 650 zł do 999 zł	15	5	79	1	137
	Od 1000 zł do 1399 zł	13	12	72	2	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	22	8	70	0	161
	2000 zł i więcej	23	11	65	1	246
Ocena własnych war. mater.	Złe	16	10	72	2	68
	Średnie	16	7	75	2	368
	Dobre	19	9	71	1	510
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	21	13	63	3	44
	Raz w tygodniu	16	9	73	1	432
	1–2 razy w miesiącu	16	9	73	2	126
	Kilka razy w roku	17	8	74	1	230
	W ogóle nie uczestniczy	21	6	71	1	110
Poglądy polityczne	Lewica	26	7	66	1	161
	Centrum	15	8	76	0	266
	Prawica	20	12	66	1	312
	Trudno powiedzieć	10	4	84	3	197

TABELA 11

		Czy w ciągu ostatnich trzech miesięcy zdarzyło się Panu(i) pokłócić z kimś z powodu polityki, różnych poglądów politycznych?			Liczba osób
		Tak, wielokrotnie	Tak, raz czy dwa razy	Nie, nie zdarzyło mi się	
		%	%	%	
Ogółem		4	11	85	944
Płeć	Mężczyźni	6	12	82	442
	Kobiety	2	11	87	502
Wiek	18–24 lata	1	14	85	72
	25–34	4	14	82	183
	35–44	3	14	83	177
	45–54	5	12	83	141
	55–64	4	10	86	172
	65 lat i więcej	5	8	88	199
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	7	91	375
	Miasto do 19 999	6	14	80	140
	20 000 – 99 999	5	14	81	208
	100 000 – 499 999	1	13	86	129
	500 000 i więcej mieszk.	10	20	70	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	3	9	89	180
	Zasadnicze zawodowe	3	7	91	230
	Średnie	5	11	84	289
	Wyższe	4	19	76	245
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	4	22	74	98
	Średni personel, technicy	4	11	85	40
	Pracownicy adm.-biurowi	4	17	79	63
	Pracownicy usług	7	11	82	60
	Robotnicy wykwalifikowani	6	15	80	111
	Robotnicy niewykwalifik.	9	10	81	39
	Rolnicy			100	46
	Pracujący na własny rach.	2	18	81	46
	Bezrobotni	5	5	90	30
	Emeryci	4	8	87	239
	Renciści	5	2	92	55
	Uczniowie i studenci		21	79	40
	Gospodynie domowe i inni		6	94	77
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	2	16	82	120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	5	13	82	63
	sekt. prywat. poza rolnict.	6	17	78	283
	prywatnym gosp. rolnym			100	46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł		4	96	70
	Od 650 zł do 999 zł	5	7	88	136
	Od 1000 zł do 1399 zł	3	8	89	160
	Od 1400 zł do 1999 zł	4	17	79	161
	2000 zł i więcej	7	17	76	247
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	2	92	66
	Średnie	3	13	84	365
	Dobre	4	12	84	512
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	5	7	88	44
	Raz w tygodniu	4	10	86	431
	1–2 razy w miesiącu	2	5	93	127
	Kilka razy w roku	3	17	80	230
	W ogóle nie uczestniczy	9	17	74	108
Poglądy polityczne	Lewica	5	20	75	162
	Centrum	4	10	86	267
	Prawica	6	14	80	311
	Trudno powiedzieć	1	3	96	194

TABELA 12

		Czy zdarza się Panu(i) celowo unikać, nie podejmować rozmów na tematy polityczne z osobami nieznanymi, w miejscach publicznych?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		64	36	933
Płeć	Mężczyźni	62	38	437
	Kobiety	65	35	496
Wiek	18–24 lata	56	44	73
	25–34	59	41	184
	35–44	69	31	174
	45–54	67	33	138
	55–64	68	32	168
	65 lat i więcej	60	40	196
Miejsce zamieszkania	Wieś	56	44	368
	Miasto do 19 999	66	34	140
	20 000 – 99 999	66	34	207
	100 000 – 499 999	68	32	128
	500 000 i więcej mieszk.	78	22	91
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	54	46	177
	Zasadnicze zawodowe	57	43	227
	Średnie	66	34	286
	Wyższe	74	26	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	85	15	97
	Średni personel, technicy	67	33	39
	Pracownicy adm.-biurowi	64	36	62
	Pracownicy usług	62	38	60
	Robotnicy wykwalifikowani	57	43	110
	Robotnicy niewykwalifik.	76	24	41
	Rolnicy	50	50	45
	Pracujący na własny rach.	73	27	43
	Bezrobotni	46	54	29
	Emeryci	59	41	237
	Renciści	62	38	54
	Uczniowie i studenci	58	42	40
	Gospodynie domowe i inni	66	34	75
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	77	23
spółce właścicieli prywatnych i państwa		48	52	63
sekt. pryw. poza rolnict.		70	30	281
prywatnym gosp. rolnym		50	50	45
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	61	39	69
	Od 650 zł do 999 zł	63	37	134
	Od 1000 zł do 1399 zł	61	39	156
	Od 1400 zł do 1999 zł	65	35	161
	2000 zł i więcej	74	26	246
Ocena własnych war. mater.	Złe	69	31	67
	Średnie	57	43	360
	Dobre	68	32	506
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	75	25	43
	Raz w tygodniu	62	38	425
	1–2 razy w miesiącu	58	42	126
	Kilka razy w roku	63	37	227
	W ogóle nie uczestniczy	72	28	109
Poglądy polityczne	Lewica	72	28	162
	Centrum	69	31	263
	Prawica	64	36	309
	Trudno powiedzieć	47	53	190

TABELA 13

		Czy zdarza się Panu(i) celowo unikać, nie podejmować rozmów na tematy polityczne z osobami ze swojego środowiska zawodowego kolegami/koleżankami z pracy?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		48	52	514
Płeć	Mężczyźni	44	56	278
	Kobiety	52	48	233
Wiek	18–24 lata	32	68	28
	25–34	45	55	150
	35–44	51	49	140
	45–54	53	47	106
	55–64	47	53	71
	65 lat i więcej	53	47	15
Miejsce zamieszkania	Wieś	41	59	190
	Miasto do 19 999	37	63	71
	20 000 – 99 999	54	46	123
	100 000 – 499 999	48	52	61
	500 000 i więcej mieszk.	69	31	64
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	60	40	40
	Zasadnicze zawodowe	35	65	114
	Średnie	45	55	163
	Wyższe	56	44	194
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	65	35	97
	Średni personel, technicy	36	64	40
	Pracownicy adm.-biurowi	42	58	61
	Pracownicy usług	38	62	60
	Robotnicy wykwalifikowani	44	56	111
	Robotnicy niewykwalifik.	52	48	41
	Rolnicy	30	70	44
	Pracujący na własny rach.	60	40	44
	Bezrobotni	100		1
	Emeryci	61	39	5
	Renciści	52	48	2
	Uczniowie i studenci	49	51	2
	Gospodynie domowe i inni	100		4
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	56	44	119
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	48	52	62
	sekt. pryw. poza rolnict.	48	52	285
	prywatnym gosp. rolnym	29	71	45
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	46	54	32
	Od 650 zł do 999 zł	50	50	68
	Od 1000 zł do 1399 zł	37	63	66
	Od 1400 zł do 1999 zł	49	51	78
	2000 zł i więcej	55	45	180
Ocena własnych war. mater.	Złe	70	30	19
	Średnie	37	63	161
	Dobre	52	48	331
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	44	56	19
	Raz w tygodniu	47	53	214
	1–2 razy w miesiącu	40	60	77
	Kilka razy w roku	52	48	133
	W ogóle nie uczestniczy	51	49	65
Poglądy polityczne	Lewica	49	51	94
	Centrum	49	51	171
	Prawica	50	50	148
	Trudno powiedzieć	42	58	94

TABELA 14

		Czy zdarza się Panu(i) celowo unikać, nie podejmować rozmów na tematy polityczne z bliskimi Panu(i) osobami (rodziną, przyjaciółmi), którzy mają inne niż Pan(i) poglądy polityczne?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		40	60	935
Płeć	Mężczyźni	37	63	437
	Kobiety	44	56	498
Wiek	18–24 lata	41	59	72
	25–34	34	66	183
	35–44	45	55	177
	45–54	45	55	139
	55–64	41	59	169
	65 lat i więcej	38	62	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	36	64	369
	Miasto do 19 999	39	61	140
	20 000 – 99 999	41	59	206
	100 000 – 499 999	45	55	129
	500 000 i więcej mieszk.	52	48	91
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	38	62	178
	Zasadnicze zawodowe	32	68	224
	Średnie	46	54	289
	Wyższe	43	57	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	48	52	98
	Średni personel, technicy	40	60	40
	Pracownicy adm.-biurowi	35	65	62
	Pracownicy usług	29	71	60
	Robotnicy wykwalifikowani	39	61	107
	Robotnicy niewykwalifik.	42	58	41
	Rolnicy	25	75	46
	Pracujący na własny rach.	50	50	45
	Bezrobotni	28	72	30
	Emeryci	39	61	235
	Renciści	54	46	54
	Uczniowie i studenci	45	55	40
	Gospodynie domowe i inni	44	56	77
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	40	60	119
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	38	62	63
	sekt. pryw. poza rolnict.	43	57	281
	prywatnym gosp. rolnym	26	74	46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	34	66	70
	Od 650 zł do 999 zł	44	56	136
	Od 1000 zł do 1399 zł	41	59	156
	Od 1400 zł do 1999 zł	40	60	161
	2000 zł i więcej	44	56	247
Ocena własnych war. mater.	Złe	39	61	67
	Średnie	34	66	361
	Dobre	45	55	506
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	49	51	44
	Raz w tygodniu	39	61	423
	1–2 razy w miesiącu	36	64	127
	Kilka razy w roku	41	59	228
	W ogóle nie uczestniczy	43	57	109
Poglądy polityczne	Lewica	41	59	161
	Centrum	44	56	264
	Prawica	38	62	310
	Trudno powiedzieć	39	61	190